

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

AİLE VE TÜKETİCİ HİZMETLERİ

**ENGELLİ BİREYLERDE TOPLUMSAL
UYUM
762SHD028**

Ankara, 2011

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. ENGELLİ BİREYLERDE YAŞAM KALİTESİ	3
1.1. Engellilerde Yaşam Kalitesini Yükseltmenin Önemi	4
1.2. Engellilerde Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler.....	4
1.3. Engelli Bireylere Karşı Tutum ve Davranış Önerileri	7
UYGULAMA FAALİYETİ	10
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	11
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	12
2. ENGELLİ BİREYLERİN SORUNLARI.....	12
2.1. Yoksulluk.....	13
2.2. Ulaşım.....	13
2.3. Eğitim.....	15
2.4. Fiziksel Çevre ve Konut.....	17
2.5. Rehabilitasyon.....	19
2.6. Engellinin Aile ve Özel Yaşamı.....	21
2.7. İstihdam.....	22
UYGULAMA FAALİYETİ	25
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	26
MODÜL DEĞERLENDİRME	27
CEVAP ANAHTARLARI.....	29
ÖNERİLEN KAYNAKLAR.....	31
KAYNAKÇA	32

AÇIKLAMALAR

KOD	762SHD028
ALAN	Aile ve Tüketici Hizmetleri
DAL/MESLEK	Sosyal Destek Hizmetleri
MODÜLÜN ADI	Engelli Bireylerde Toplumsal Uyum
MODÜLÜN TANIMI	Engelli bireylerin yaşam kalitesini desteklemeye yönelik bilgilerin verilmesini sağlayan öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Engelli bireylerin yaşam kalitesini desteklemek
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Engel grubunu dikkate alarak engelli bireylerin yaşam kalitesini destekleyebileceksiniz. Amaçlar <ol style="list-style-type: none">1. Engel grubunu dikkate alarak engelli bireylerin yaşam kalitesini yükseltmeye yardımcı olabileceksiniz.2. Engel grubunu dikkate alarak engelli bireylerin sorunlarını belirleyebileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Uygun koşullarda sınıf ortamı Donanım: İnternet, yazılı ve görsel yayınlar, tepegöz, konuyla ilgili afiş, broşür vb.
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde en önemli ölçütlerden bir tanesi de o ülkedeki engelli bireylerin yaşam standartlarının hangi düzeyde olduğudur.

Engelliler, yaşadıkları toplumda birçok olumsuz tutum ve davranışla karşılaşabilmekte, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri farklılıklar gösterse de toplumların engellilere karşı tutum ve davranışları benzerlikler göstermektedir. Ekonomik ve sosyal yapı bozuklukları, bilgi eksikliği ve yetersizliği, duyarsızlık, yanlış yaklaşımlar, olumsuz tutum ve davranışlar, fiziksel çevre şartlarının yetersizliği engelli bireylerin sıklıkla karşılaştığı durumlardır. Engelli bireylerin yaşam standartlarının artırılması, toplumsallaşması ve üretken bir birey hâline getirilmesiyle gerçekleşir. Engelli bireylerin toplumun bir üyesi olarak toplumdan soyutlanmadan daimi sosyal yardımlarla temel ihtiyaçlarının giderilmesinin ötesinde kendisiyle barışık yaşamayı azami ölçüde devam ettirebilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Bu modül ile engelli bireylerin yaşam kalitesini desteklemeye yönelik bilgiler edinerek engelli bireylere destek olabileceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Engel grubunu dikkate alarak engelli bireylerin yaşam kalitesini yükseltmeye yardımcı olabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Engelli bireylerin yaşam kalitesini etkileyen faktörleri araştırınız.
- Araştırma sonuçlarınızı dosyalayınız.
- Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. ENGELLİ BİREYLERDE YAŞAM KALİTESİ

Toplumların demografik göstergeleri, engelli bireylerin toplam nüfus içindeki konumlarının ve sorunlarının büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Engelliliğin nedenlerinin araştırılması kadar var olan engelli bireylerin yaşama, korunma ve katılım haklarının geliştirilmesi önemli bir gereksinimdir.

Engelli bireylerin her yönden gelişerek etkin ve üretici insanlar olarak toplumsal yaşama katılmalarının sağlanması çağdaş sosyal politika çizgisinin bir boyutudur.

Resim 1.1: Engelli bireyler

1.1. Engellilerde Yaşam Kalitesini Yükseltmenin Önemi

Engelli bireylerin daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşturulması toplumsal bir sorumluluktur. Doğuştan ve sonradan olma nedenlerle yaşanan engellilik durumu, işlev ve organ kayıplarına bağlı olarak yaşam kalitesini temelden etkiler. Engelli bireylerin yaşamı sürdürme, bakılma, korunma, eğitim, gelişme, katılım olanakları sınırlıdır.

Engellinin yaşam kalitesini arttırmak, engelli bireyleri toplumla en üst düzeyde bütünleştirmekten geçer. Bütünleştirmenin en üst düzeyde olması için engelli bireyin kimsenin yardımına ve desteğine gereksinim duymadan veya en az gereksinim duyabilecek şekilde yaşam koşullarının kendisine sağlanması gerekmektedir.

Bu koşulların oluşumu, kentlerin mimari düzenlemesinden engelliye iş olanaklarını sağlayan kanuni düzenlemelere kadar uzanabilecek bir dizi özel çalışma ve yaklaşımı içermektedir.

Engellilerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan güvenli, destekli ve geliştirici koşullar içinde yaşamaları önemlidir.

Resim 1.2: Engelliler için yapılan konutlar

1.2. Engellilerde Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler

Engelli bireylerin yaşadıkları yerleşim bölgeleri, aile yapıları, toplumsal çevreleri, hizmet kuruluşlarının düzeyi yaşam kalitesi açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Yerleşim bölgesine ve tipine özgü koşullar, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikler engelliliğin yarattığı sorunları aşmada farklı bakışlar, değer, tutum ve davranışlar doğurmaktadır.

Kırsal ve kentsel farklılıklar içinde engelli bireylerin yaşam zorlukları değişkenlik göstermektedir.

Yaşam kalitesi göstergeleri açısından engellilerin nesnel ve öznel yaşam koşulları bulunmaktadır.

Nesnel yaşam koşulları, sosyokültürel göstergeleri ve yaşam olaylarını içerir.

Öznel yaşam koşulları ise engelli bireyin nesnel yaşam koşullarına bakışını, kişisel değişme ve gelişme perspektifini, değişme eğilimlerini, algılanan refah düşüncesini, sorun çözme mekanizmalarını ve güçlendirme öngörülerini kapsamaktadır.

Engelli bireylerin yaşam koşullarını belirleyen göstergeler daha çok sosyokültürel ve ekonomik yaşam koşullarıdır.

➤ **Sosyokültürel yaşam koşulları**

Engelli bireylerin sosyokültürel yaşam koşulları, birtakım göstergeler sonucunda oluşmaktadır. Bu göstergeler, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi bakımından etkili olan boyutlardır.

- Engelli bireyin;
- Cinsiyeti,
- Yaşı,
- Yerleşim bölgesi ve yaşadığı yer,
- Sosyal çevresi, sosyal ve kültürel ilişkileri,
- Aile yapısı,
- Konut durumu,
- Eğitim hakkından yararlanma düzeyi ve biçimi,
- Sağlık ve beslenme koşulları,

Resim 1.3: Sosyal yaşam içinde engelli bireyler

- Sosyal güvenlik durumu, sigortalı olma ya da sosyal yardımdan yararlanma türü,
- Kendini gerçekleştirme düzeyi,
- Sosyal yaşama katılma koşulları ve biçimleri,
- Kurumlarla ilişkileri, dernek üyeliği,
- Kentlilik bilinci ve kentlilik kültürü,
- Kentsel yaşam kolaylıkları ve düzenlemeleri,
- Özürlülere yönelik aktiviteler,
- Özürlü derneklerinin çalışmaları,
- Özürlülük tüm ve işlev kayıplarının düzeyi sosyokültürel yaşam koşullarını belirleyen göstergelerdir.

➤ **Ekonomik yaşam koşulları**

Engelli bireylerin yaşam kalitesini belirleyen en önemli alan ekonomik koşullardır. Sosyokültürel koşullar, ekonomik koşullara göre nicelik ve nitelik kazanır.

Engelli bireyin ekonomik yaşam koşullarını belirleyen göstergeler;

- Özürlülük türü ve işlev kaybının oranı,
- Eğitim düzeyi ve meslek durumu,
- Çalışma ve iş bulma koşulları,

Resim 1.4: Engelli bireyin çalışma hayatı

- Çalıştığı iş türü ve iş yeri koşulları,
- Gelir düzeyi, ücret ya da maaş durumu,
- Sahip olunan mal varlığı,
- Tüketim eğilimi ve harcamaları,
- Ekonomik destek sistemleri,
- Geçim stratejileri, bütçe planlamasıdır.

Engellinin değişme, gelişme ve güçlenme ile ilgili girişimleri, yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik çabalarını gösterir. Bu çabalar; eğitim görme, kendini geliştirme, ailesini, mesleğini ve işini geliştirme, yaşamını kolaylaştırma ve karşılaştığı sorunları aşma gibi somut ve nesnel koşullara ilişkin çabalardır.

Engellinin kendi durumunun ve yaşamının farkına varması, anlaması, başkalarının yaşamını görmesi, ortak ve farklı yanları anlaması, yaşamı paylaşması ve dayanışma çabasına yönelmesi gibi faktörler kişisel yaşamın gelişmesini sağlayıcı etmenlerdir.

1.3. Engelli Bireylere Karşı Tutum ve Davranış Önerileri

Engelli bireyin kendi özellik ve potansiyeli çerçevesinde olabilecek en üst düzeyde gelişiminde, toplumda üretken ve olabildiğince bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebilmesinde; başta anne-baba, akranlar, eğitimciler, sağlık personeli olmak üzere, engelli birey ve ailesine hizmet veren psikolog, çocuk gelişimi uzmanı, sosyal hizmet uzmanı vb. çalışma yaşamındaki işverenler, engelli olmayan çalışanlar, meslek örgütleri ve toplumdaki insanların engelli bireylere yönelik tutumlarının önemli bir rolü vardır.

Resim 1.5: Engelli bireylere karşı tutum ve davranışlar

Toplum olarak engelli ile birlikte olma ve iletişim kurma deneyimimiz azdır. Bu deneyim azlığı, büyük ölçüde engellilerin toplumsal alanlarda (sokakta, okulda, iş yerinde vb.) yeterince yer alamamalarından kaynaklanmaktadır.

Binaların engelli bireylere uygun olmaması, bilgilerin engellilerin yararlanacağı şekilde sunulmaması, engellilere karşı olumsuz düşünce ve tutumlar gibi toplumsal engeller engellilerin engelli olmayanlarla aynı fırsatları elde etmesini zorlaştırmaktadır.

Çoğu engelli birey yalnızca engeliyle tanımlanma, görmezden gelinme, acınma, dışlanma gibi tavırlara maruz kalmaktadır. Dünyayı engelli bireyler için de yaşanabilir kılmak için engelli olmayan bireylerin de çaba göstermesi gerekmektedir. Bunun yolu da onları tanımaktan ve onların yaşadıklarını anlamaya çalışmaktan geçmektedir.

Engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarda dikkat edilmesi gereken temel noktalar:

➤ **Diğer insanlara nasıl davranılıyorsa engelli bireye de öyle davranılmalıdır.**

Engelli birey ile iletişimde temel kıstas, engelli bireyi kendine özgü kişiliğe sahip, kendi kararlarını kendisi verebilen biri olarak görmektir. Onlar yalnızca özel durumlarından dolayı farklı ihtiyaçları olan insanlardır ve iletişim sırasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır.

Bu ihtiyaçlar dışında diğer tüm insanlar gibi saygı görmek, dikkate alınmak isterler. Bu nedenle iletişim sırasında diğer insanlara nasıl davranılıyorsa engelli bireye de öyle davranılmalıdır.

Durumları nedeni ile gösterilen aşırı ilgi ya da görmezden gelme onları olumsuz etkiler.

➤ **Engelli bireye yardım etmeden önce izin istenmelidir.**

Bir insanın engelli olması mutlaka yardıma ihtiyacı olduğu anlamına gelmez. Şartlar uygun olduğunda engelli bireyler, kendi işlerini kendileri yapabilmektedirler.

Engelli bireyin yardıma ihtiyacı olduğuna emin olunduktan sonra yardım teklif edilmelidir.

Resim 1.6: Engelli bireylerle iletişim

➤ **Fiziksel temas konusunda dikkatli olunmalıdır.**

Bazı engelli bireyler denge için kollarından destek almaktadırlar. Onları kollarından kavramak (amaç yardım etmek olsa bile) dengelerini bozabilmektedir. Engelli bireyin tekerlekli sandalyesine, koltuk değneklerine vb. araçlarına dokunmamaya özen gösterilmelidir. Çünkü engelli bireyler, kullandıkları yardımcı araçları kendilerinin bir parçası olarak görmektedirler.

➤ **Engelli bireye yönelerek konuşulmalıdır.**

Daima engelli bireye yönelerek konuşulmalıdır. Engelli bireye eşlik eden kişiye, yardımcısına ya da işaret dili tercümanına değil, engelli bireye bakılarak iletişim kurulmalıdır.

➤ **Engelli bireyle konuşurken kelimeler özenle seçilmelidir.**

Engelli birey bir engel grubunun temsilcisi gibi değil, kendine özgü karakteri ve kişiliği olan bir birey olarak görülmelidir. Bu nedenle engelli ile ilgili konuşurken kullanılan ifadeler konusunda seçici olunmalıdır. Acıma, küçümseme içeren ifadeler kullanılmamalıdır.

➤ **Dikkatle dinlenmelidir.**

Bazı engelli bireylerin söylediklerini anlamak zaman alabilir. Kendilerini ifade etmeleri için beklenmeli, engelli bireyin söyledikleri anlaşılmadığında anlamış gibi davranılmamalı, söylediklerini yinelemesi istenmelidir.

➤ **Ön yargıyla yaklaşılmamalıdır.**

Engelli bireyler neyi yapıp yapamayacaklarına en iyi kendileri karar verebilirler. Herhangi bir faaliyete katılıp katılamayacakları konusunda onlar adına karar verilmemelidir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarda dikkat edilmesi gereken temel noktaları gösteren bir uyarıcı pano hazırlayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarda dikkat edilmesi gereken temel noktaları araştırınız.	➤ Yazılı ve görsel kaynaklardan, İnternet ortamından faydalanabilirsiniz. ➤ Öğrenme faaliyetinin bilgi konularından faydalanabilirsiniz.
➤ Engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarda dikkat edilmesi gereken temel noktaları maddeleyiniz.	➤ Maddelerken her birine ait küçük açıklamalar ekleyebilirsiniz.
➤ Engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarda dikkat edilmesi gereken temel noktalar ile ilgili resim ve fotoğraf derleyiniz.	➤ Çeşitli kaynaklardan, İnternet ortamından faydalanabilirsiniz. ➤ Resim ve fotoğrafların bilgilerinin açıklayıcı nitelikte olmasına dikkat edebilirsiniz.
➤ Edindiğiniz bilgileri, resim ve fotoğrafları panonuza yerleştirecek şekilde düzenleyiniz.	➤ Temiz ve özenli çalışmaya dikkat edebilirsiniz.
➤ Panonuzu hazırlayınız.	➤ Renkli fon kartonlarından faydalanabilirsiniz.
➤ Edindiğiniz bilgileri, resim ve fotoğrafları panonuza yerleştiriniz.	➤ Her bir maddeyi farklı bir renkte kalemle yazabilirsiniz. ➤ Resim ve fotoğrafların bilgilerle eşleşmesine dikkat edebilirsiniz.
➤ Panonuza uygun bir slogan geliştiriniz.	➤ Sloganınızın dikkat çekici olmasına özen gösterebilirsiniz.
➤ Panonuzu uygun bir yerde sergileyebilirsiniz.	➤ Arkadaşlarınızın görüş ve önerilerini dikkate alabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. (...)Engelliliğin nedenlerinin araştırılması kadar var olan engelli bireylerin yaşama, korunma ve katılım haklarının geliştirilmesi önemli bir gereksinimdir.
2. (...)Engelli bireylerin daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşturulması bireysel bir sorumluluktur.
3. (...)Engellilerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan güvenli, destekli ve geliştirici koşullar içinde yaşamaları önemlidir.
4. (...)Engelli bireylerin yaşadıkları yerleşim bölgeleri, aile yapıları, toplumsal çevreleri hizmet kuruluşlarının düzeyi, yaşam kaliteleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir.
5. (...)Kırsal ve kentsel farklılıklar içinde engelli bireylerin yaşam zorlukları değişkenlik göstermemektedir.
6. (...)Engelli bireyin eğitim hakkından yararlanma düzeyi ve biçimi sosyokültürel yaşam koşullarını belirleyen göstergelerden bir tanesidir.
7. (...)Engelli bireylerin yaşam kalitesini belirleyen en önemli alan kültürel alandır.
8. (...)Toplum olarak engelli ile birlikte olma ve iletişim kurma deneyimimiz oldukça fazladır.
9. (...)Engelli birey ile iletişimde temel kıstas, engelli bireyi kendine özgü kişiliğe sahip, kendi kararlarını kendisi verebilen biri olarak görmektir.
10. (...)Bir insanın engelli olması mutlaka yardıma ihtiyacı olduğu anlamına gelir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Engel grubunu dikkate alarak engelli bireylerin sorunlarını belirleyebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Engelli bireylerin sorunlarının neler olduğunu araştırınız.
- Araştırmalarınızı rapor hâline getiriniz.
- Arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. ENGELLİ BİREYLERİN SORUNLARI

Engellilerin toplumla bütünleşme yönünde yoğun sorunlar içinde oldukları bilinmektedir. Sorunu adlandırmadan başlayan ve yaşamın pek çok alanına yayılan bu sorunlar, engelli bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir.

Engellilerin toplumla bütünleşme yönünde yaşadıkları temel sorunlar; yoksulluk, ulaşım, eğitim, fiziksel çevre ve konut, rehabilitasyon, engellinin aile ve özel yaşamı ve istihdam ile ilgili sorunlardır.

Resim 2.1: Engelli bireylerin sorunları

2.1. Yoksulluk

Engellilerin genel olarak toplumla bütünlenmesinin önündeki engellerden birisi ve belki de en önemlisi yoksulluktur. Yapılan araştırmalar, dünyanın her yerinde engellilerin çok büyük çoğunluğunun toplumun yoksul kesimlerinden geldiğini ve yoksulluk içinde yaşadıklarını göstermektedir. Bu belirleme gelişmiş/endüstrileşişmiş ülkeler için de geçerlidir. Kuřkusuz bu gerçek, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde çok daha çarpıcı ve dramatik yönleriyle yaşanmaktadır.

Ayrıca engellilik işsizliğin de başlıca nedenleri arasında sayıldığı için bu iki olgu arasında bir neden sonuç bağlantısı bulunduğu söylenebilir.

Resim 2.2: Kırsal kesimde yařayan engelli bireyler

Engellilerin topluma kazandırılmalarının önündeki en ciddi sorunlardan birisi, içinden geldikleri sosyoekonomik kesimin bir bütün olarak yaşadığı yoksulluk sorunu ve gelir dağılımı sorunudur.

Yoksul kesimler arasından gelen engelliler, yoksulluğu üreten başka sebeplerle de bir arada yaşadıkları için onlar için yoksulluk adeta bir kısır döngüye dönüşmektedir. Bu, onların toplumla bütünleşmelerinin önündeki en ciddi engeldir.

2.2. Ulaşım

Engellilerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri ulaşımdaki zorluklardır. Özellikle de fiziksel çevredeki (yollar, kaldırımlar vb.) aşılması güç engellerdir.

Ulaşımda engelli bireylerin genel olarak yaşadıkları sorunlar;

- Bozuk yüzeyli yaya yolları,
- Uygun geçiş genişliğini kapatacak biçimde yerleştirilmiş şehir mobilyaları (banklar, aydınlatma direkleri, posta ve çöp kutuları, telefon kulübeleri gibi),
- Taşıtların yaya kaldırımlarına park etmelerini önleyebilmek için yapılan koruyucu engeller (mantarlar, zincirler, demirler vb.),
- Yaya geçitlerinde rampa, işaretleme, sesli sinyalizasyon vb. uygun düzenlemelerin bulunmaması,
- Yetersiz genişlik ve yükseklikteki toplu taşıma araçları,

Resim 2.3: Engelli bireylerin ulaşım sorunu

- Taşıtlarda basamak bulunması,
- Olması gerekenden çok yüksek rampalar,
- Okunamayacak kadar küçük harflerle yazılmış otobüs-dolmuş isimleri,
- Ulaşım araçlarındaki dar kapılar,
- Engellilerin kullanımına uygun olmayan telefon ve telefon kabinleri,
- Bulunduğu yerle ilgili bilginin görülmemesi ya da duyulmamasıdır.

Resim 2.4: Engelli bireylere uygun toplu ulaşım aracı

2.3. Eğitim

Engellilerin toplumla bütünleşmesinin önündeki bir diğer sorun da eğitim konusunda karşılaştıkları sorunlardır. Tüm ülkelerde eğitim sistemi, öncelikle nüfusun engelli olmayan kesimi için planlanıp uygulanmaktadır. Bu nedenle eğitim sistemi, engellileri kapsamayan bir yapıya sahip olmakta, daha sonra da engellileri eğitim sistemiyle bütünleştirecek çeşitli programlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Aslında bilinçli ya da bilinçsiz gelişen bu durum, diğer konular için de söylenebilir.

Bir yandan çeşitli konularda engellileri kapsamayan süreç devam ederken bir yandan da onları toplumla bütünleştirme çabası, ne yazık ki birbiriyle çelişen iki süreç olduğu için çok da başarılı olamamaktadır. Oysa bu yalnızca engelliler için değil her insanın eğitiminde geçerli bir durumdur. Çağdaş eğitim anlayışında engelli bireyler de diğer bireyler gibi ilk, orta ve yükseköğrenim olanaklarından yararlandırılmalıdır. Zorunlu eğitim herkes gibi engellileri de kapsamalıdır.

En çok ihmal edilen konulardan biri de engelli çocukların okul öncesi eğitimidir. Ayrıca yetişkin engelliler için örgün ve yaygın eğitim olanakları da son derece sınırlıdır.

Bu nedenle öncelikle eğitim alt yapısının nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi ve engellilerin gereksinimlerini karşılayacak bir düzeye eriştirilmesi gerekmektedir.

Engellilerin eğitiminde sorumluluk alacak meslek elemanlarının (özel eğitimci, rehber danışman, sosyal hizmet uzmanı) yeterli sayıda ve donanımda yetiştirilmeleri gerekmektedir.

Resim 2.5: Engelli bireyin eğitimi

Eğitim kurumlarının, engellilerin de varlığını hesaba katacak fiziksel düzenlemelere sahip olması ve bu kurumlara kolay ulaşım için gerekli önlemlerin alınıp engellilerin özel eğitimi için gerekli ders araç gereçlerinin hazırlanması gibi konular engellilerin toplumla bütünleşmesinin önündeki ciddi engeller olarak yaşanmaktadır.

Engellilerin engel durumlarını hesaba katacak özel ölçme değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Müfredat programları, engel türleri ve dereceleri ile engellilerin kişisel özellikleri ve gereksinimleri de dikkate alınacak şekilde esnek hazırlanmalıdır.

Engellilerin eğitiminde görevli meslek elemanlarının meslek/hizmet içi eğitimlerine de gereken önem verilmelidir. Engellilerin eğitiminde çağdaş bir yaklaşım olarak kabul edilen "kaynaştırma eğitimi" gerekli alt yapı eksiklikleri giderilerek yaygın bir şekilde uygulanmalıdır.

Üniversitelerin engellilerle ilgili eğitim veren bölümlerinde öncü araştırma ve uygulamalar desteklenmeli, engellilerle ilgili "uygulama araştırma merkezleri" kurulması teşvik edilmelidir. İlgili kurumlar arasında bilgi ve deneyim paylaşımı amacıyla iş birliği ve eşgüdüm sağlayıcı çalışmalara ağırlık verilmelidir.

Engelliler eğitim sisteminin dışında kalıp eğitilemeyince bu durum pek çok başka sorunu da beraberinde getirmektedir. İnsan yaşamında bazı sorunlar, bazı konular vardır ki gerek pek çok sorunun üretilmesinde gerekse pek çok sorunun çözümünde adeta bir anahtar rolü oynamaktadır. Eğitim de onlardan birisidir. Bu nedenle engellilerin eğitim sorunlarına gerekli önem ve ağırlık verilmelidir.

Resim 2.6: Üniversite eğitimini devam ettiren engelli bireyler

2.4. Fiziksel Çevre ve Konut

Engellilerin toplumla bütünleşmelerinin önündeki en büyük sorunlardan birisi de **fiziksel çevre ve konut** sorunudur. Engelli bireylerin içinde yaşadıkları fiziksel çevre, sahip oldukları fiziksel işlev bozuklukları/yetersizlikleri ve bunun yol açtığı sınırlamalar yüzünden büyük önem taşımaktadır.

Kamu binaları, parklar ve bahçeler, okullar, içinde yaşanılan konutlar ve bunun gibi daha birçok fiziksel çevre unsurunun engellilerin yaşamını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Engelli bireyler, yaşadıkları konutların yapmak istedikleri faaliyetlere cevap vermemesi nedeniyle ev işlerini yürütürken fiziksel yönden zorlanma ve faaliyetlerini daha fazla çaba göstererek uzun sürelerde yapma gibi sorunlarla da karşılaşmaktadırlar.

Engelli bireylerin karşılaştıkları fiziksel çevre ve konut ile ilgili sorunların giderilmesine yönelik engellilerin kullandıkları araçlar için özel otopark yerleri ayrılmalı, ayrılan park yeri yeterli genişlikte olmalı, bu alan sarı çizgi ile belirtilmeli ve engeli olmadığı hâlde bu alana park eden sürücülere caydırıcı nitelikte ceza verilmelidir. Zemin kesinlikle kaymaz malzemeden düz ve çakılsız olmalıdır. Engelliler için ayrılan park yerinde seviye farkı bulunmamalıdır. Binalarda asansörler, ara katlara konulmamalıdır. Asansörün kapısına kadar basamaksız ve eşiksiz ulaşılabilirliği. Kazaların en aza indirilmesi için konutlarda gerekli düzenleme ve basit donanımlar sağlanmış olmalıdır. Evin birçok noktasına tutunma kolları konulmalıdır. Dolaplar uygun yüksekliklerde düzenlenmelidir. Evlerde kırılıp yaralanmaya yol açacak geniş cam yüzeyler azaltılmalıdır. Keskin köşeler, kaygan zeminler ortadan kaldırılmalıdır. Zeminde düşmeye yol açacak küçük halılar ve kilimler bulunmamalıdır. Tuşlar, düğmeler, mekanizmalar engelli bireylerin de rahatlıkla kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir.

Resim 2.7: Engelli bireylere uygun fiziksel çevre

Engelli kadınlar konut içerisinde özellikle mutfak, banyo ve yatak odalarında kullanıcının hareketini kısıtlayan gerek mimari gerekse konutun düzenlenmesine ilişkin engellerle karşılaşmakta, bu engeller onların ev işlerini yerine getirememelerine neden olmaktadır.

Resim 2.8: Engelli birey asansörü

Fiziksel çevrenin yapılandırılmasında sorumlu kişi ve kuruluşların engelli kişiler konusunda bilgili, bilinçli ve duyarlı davranmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla fiziksel çevrenin tasarlanması ve yapılandırılması süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve örgütlerinin katılımı konusu büyük önem taşımaktadır.

2.5. Rehabilitasyon

Rehabilitasyonun genel tanımı “yitirilen bir yeteneğin yeniden kazandırılması, yerine başka bir yeteneğin ikame edilmesi”dir. Herhangi bir sebeple engelli hâle gelen birey, önceden var olan işini artık yapamıyorsa ya o işi yapabilmek için yeniden yeteneklendirilmesi (rehabilitasyon) ya da bu işi yapmak artık olanaklı değilse yapabileceği yeni bir iş için beceri kazanması (eğitilmesi) gerekmektedir.

Böyle bir rehabilitasyon sürecinden geçmemiş olan birey, topluma ve içinde yaşadığı aileye yük olmaktan kurtulamayacaktır. Engellilerin engelleriyle bağlantılı bir eğitim ve rehabilitasyon olanağından yararlanması onları toplumsal yaşamla bütünleştiren en önemli etkidir.

Resim 2.9: Engelli bireye hidroterapi havuzunda uygulanan rehabilitasyon çalışması

İyi bir rehabilitasyon programına, tanılama sürecini takiben mümkün olan en erken sürede başlanmalıdır. Rehabilitasyon programına başlama süresi, programın başarı şansını etkileyen en önemli etkenlerden biridir. Bu süre uzadıkça programın başarı şansı azalır.

Yaralanma ve hastalık sonrası kişilerin rehabilitasyonunda engel durumunun ortadan kaldırılması her zaman mümkün değildir. Engelli kişinin mevcut potansiyelini en iyi şekilde kullanarak ev, iş ve sosyal yaşamın gereklerini bağımsız ve yeterli bir şekilde sürdürebilmeleri için rehabilitasyon programı, hasta evine döndüğünde gerçek yaşam koşullarında da devam etmelidir.

Engelliler için geliştirilecek rehabilitasyon programlarına katılım konusunda da eşitlik ilkesi çok önemlidir. Programlar engelliler, aileler ve örgütlerinin katılımı ile geliştirilmeli;

nitelik ve nicelik yönden engellilerin gereksinimlerini karşılayacak yeterlikte olmasına özen gösterilmelidir. Eşitlik ilkesi gereği birden çok engeli bulunanlar ihmal edilmemelidir.

Rehabilitasyon programının kapsamında eğitim, danışmanlık, bireysel kapasitenin artırılması, değerlendirme, rehberlik gibi konular yer almaktadır. Hedef kitlesinde ise engellilerin yanı sıra aileleri, ilgili kuruluşların çalışanları, toplum, ilgili meslek elemanları ve medya yer almaktadır.

Resim 2.10: Engelli rehabilitasyon merkezi

Uygulanan rehabilitasyon programlarının değerlendirilmesinde engellilerin ve ailelerin görüşlerine önem verilmelidir. Ayrıca her engel kümesinde yer alan bireylerin gereksinim duydukları kimi araç gereçler vardır ki bunlar engelliler için son derece önemlidir; yaşamlarının adeta bir parçası gibidir. Bu araç gereçler, engellinin hareket yeteneğini artırıcı özelliklere sahiptir. Bu da toplumla daha çok bütünleşme demektir.

Engellilerin onurlu bir yaşam sürebilmeleri için kendi kendilerine yeten bireyler olmaları çok önemlidir. Bu bağlamda kamusal yardımlardan yararlanmak konusunda tam bir eşitlik olmalıdır.

Engellilere gereksinim duydukları araçlar, ücretsiz ya da çok ucuza verilmelidir. Engellilerin gereksinim duydukları özel araçların geliştirilmesi konusunda AR-GE'nin desteklenmesi ve araçların üretimi ve ithalinde kolaylıklar sağlanması gerekir. En önemlisi engellilerin bu araçlara kolaylıkla ulaşabilir olması sağlanmalıdır. Bu araçların üretimi ve dağıtımında tüm engel kümelerinin ve her engelli bireyin gereksinimleri özel olarak dikkate alınmalıdır.

Engellilerin yaşamlarını kolaylaştırmak üzere tasarlanmış bu araçlar, onların maksimum düzeyde toplumsal yaşama katılmalarını sağlayacaktır.

2.6. Engellinin Aile ve Özel Yaşamı

Toplum içerisinde bireyle birlikte aile önemli bir yer tutmaktadır. Engelli bireyin kabulü, bakımı, yetiştirilmesi ve topluma kazandırılmasında ailenin yeri çok büyüktür. Özel eğitimde ise engelli bireyin ailesine yaklaşımın ve aile eğitimlerinin bu açıdan önemi artmaktadır.

Günümüz modern eğitim anlayışı, bireyin bütün yönleri ile devamlı gelişmesini amaçlar. Modern eğitim anlayışı aileyi kendi bünyesi dışında bırakmaz. Özel eğitimde aile eğitimi, modern eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.

Topluma katılma, toplumla bütünleşme konusunda bir başka güçlük de engellinin özel yaşamıyla ilgili olarak ortaya çıkan sorunlardır. Fiziksel işlevlerindeki bozulma ya da bazı eksiklikler nedeniyle engellinin hareket yeteneği sınırlanınca özel yaşamına da bazı kısıtlamalar getirmektedir. Hatta sosyal hizmet kurumlarında sürekli bakım ve koruma altında olan engelliler için adeta özel yaşam yok denebilecek kadar azdır.

Resim 2.11: Engelli bir çocuğun ebeveyni olmak

Engelliye ait bir mekânın yokluğu ve kimi etkinliklerin (cinsel yaşam gibi) yasaklanması gibi pek çok sınırlama özel yaşamı ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca engellilerin evlenmeleri ve aile kurmaları da diğer insanlara oranla daha güçtür. Bu da onların toplumla bütünleşmelerini önemli ölçüde engellemektedir.

Ailede engelli bir çocuğun doğumu, diğer aile bireylerinin yaşamlarını, duygularını, düşünce ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Engelli çocukların diğer çocuklar ve toplum tarafından kabul edilebilmesi için öğretmenlere, uzmanlara, ailelere önemli görevler düşmektedir.

Engelli olan bir birey, tüm özellikleriyle olduğu gibi kabul edilmelidir. Bir diğer deyişle yapabildikleri ve yapamadıklarıyla kabul edilmelidir.

Engelli bireyi aşırı derecede korumaya çalışmak, daima yanında bulunup isteklerine karşılık vermek, duyulan suçluluğu azaltmak için her istediğini yerine getirmek ona iyilik yapmak değildir. Ona yapabileceği her şey için cesaret verilmeli, ortamlar yaratılmalıdır.

Bunun yanı sıra bireyden kapasitesinin üzerinde beklentiler olmamalı; o yapamayacağı şeyler için zorlanmamalıdır.

2.7. İstihdam

Engellilerin toplumla bütünleşmesinin önündeki en önemli engel ise istihdam sorunudur.

Çalışmanın kültürün önemli bir parçası sayıldığı toplumlarda, herkes gibi engelliler de çalışmaya ve üretmeye isteklidirler. Engelli bireyler, fiziksel ve ruhsal işlevlerinde bir bozulma ya da eksiklik olsa bile uygun bir eğitim ve rehabilitasyondan geçirdikleri zaman çalışabilirler, üretime katılabilirler.

Engellilerin yeterli eğitim ve rehabilitasyon yoluyla nitelik kazanmaları ve kazandıkları bu nitelikleri üretken bir biçimde kendileri ve içinde buldukları toplumun yararına sunmaları engellilerin istihdam sorununu tamamıyla sona erdirmede önemlidir.

Resim 2.12: Engelli bireylere yönelik meslek edindirme kursları

Engelli bireyleri mesleki eğitim ve rehabilitasyondan geçirerek güçlendirmek çalışacakları işlerin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatmak istihdamları açısından son derece önemlidir. Her geçen gün daha çok nitelikli iş gücüne gereksinme duyulan iş piyasasında herkes için olduğu kadar engelliler için de "iyi yetişmenin" önemi artmaktadır.

Engelli birey işsiz kaldığı ve yaşadığı topluma üreterek katkıda bulunamadığı için kendini gerçekleştirilmekte, ailesine ve topluma yük olmaktadır. Engellilerin çalışacağı ortamların onların gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanıp yapılması engellilerin istihdamını kolaylaştıracaktır.

Teknolojik gelişmenin desteklenmesi ve istihdama uygun eğitim verilmesi engelli bireylerin topluma uyumunda, toplumla bütünleşmesinde büyük önem taşımaktadır.

Engelli birey, genellikle toplumun diğer bireylerinden farklı muameleye tabi tutulmaktadır. Engelli kişilere karşı duyulan hisler acımak, üzölmek, irkilmek gibi olumsuz hislerdir. Genel olarak toplumda engelli bireylerle karşılaşıldığında ona güç kazandırmak yerine koruma ve kollama davranışlarına yönelim yaygındır. Dolayısıyla engelli birey kendi yeteneklerini bilmemekte, kendi başına yaşayamayacağını ve verilecek işleri yapamayacağını düşünmektedir.

Resim 2.13: Galoş üretim atölyesinde engelli bireyler

Engelli bireylerin engelliliklerinin giderilmeye çalışılması veya bunun mümkün olmadığı hâllerde onlara yaşamları için gerekli maddi ve manevi olanakların sağlanması gerekmektedir. Ancak bundan daha da önemlisi bu kişilerin çalışma hayatında yer almalarını sağlamaktır. Bu, engellilere yardımcı olabilmenin en akılcı yoludur.

Engellileri bir insan hakkı olan çalışma hakkından yoksun tutmak önce insancıl açıdan sonra da sosyal hukuk düzeni bakımından kabul edilmez bir durumdur. İş sahibi olmak başarı göstermek ve bu sayede onurlu bir yaşam sürmek tüm insanların olduğu gibi engellilerin de hakkıdır.

Engelli birey ve ailelerinin eğitim, rehberlik ve rehabilitasyon sorunu tüm toplumu yakından ilgilendiren bir durumdur. Özel eğitime gereksinimi olan bireylere yönelik sağlık, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin temel hedefi onların toplumda mümkün olduğu kadar

bağımsız yaşayabilmelerini ve kendi kendilerine yeter duruma gelebilmelerini sağlamaktır. Bu amaca ulaşmada en önemli nokta ise yetersizlikten etkilenmiş bireylerin zihinsel, fiziksel, sosyal ve kişisel gizil güçlerini keşfedip geliştirmede toplumun diğer bireyleriyle eşit fırsat ve haklara sahip olduklarının kabul edilmesidir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Engelli bireylerin toplumla bütünleşme yönünde yaşadıkları temel sorunları içeren bir sunum hazırlayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Engelli bireylerin toplumla bütünleşme yönünde yaşadıkları temel sorunları ve olabilecek çözüm yollarını araştırınız.	➤ Yazılı ve görsel kaynaklardan, İnternet ortamından faydalanabilirsiniz.
➤ Engelli bireylerin toplumla bütünleşme yönünde yaşadıkları temel sorunları gruplandırınız.	➤ Yoksulluk, ulaşım, eğitim, istihdam, aile ve özel yaşam, fiziksel çevre ve konut, rehabilitasyon başlıkları altında gruplama yapabilirsiniz.
➤ Temel sorunlara yönelik olası çözüm yollarını maddeleyiniz.	➤ Olası çözüm yollarını, gruplamayı dikkate alarak maddeleyebilirsiniz.
➤ Engelli bireylerin toplumla bütünleşme yönünde yaşadıkları temel sorunlar ile ilgili resim ve fotoğraf derleyiniz.	➤ Çeşitli kaynaklardan ve İnternette yararlanabilirsiniz.
➤ Edindiğiniz bilgileri, resimleri ve fotoğrafları düzenleyiniz.	➤ Temiz ve düzenli çalışmaya özen gösterebilirsiniz.
➤ Sunumunuzu hazırlayınız.	➤ Bilgisayar ortamında power point şeklinde hazırlayabilirsiniz. ➤ Asetat kâğıtlarına hazırlayarak tepegözde sunum hazırlayabilirsiniz. ➤ Edindiğiniz bilgileri renkli fon kartonu üzerinde dizayn ederek poster sunum hazırlayabilirsiniz. ➤ Sunumunuzu hazırlarken uzun cümleler yerine özet maddeler ve görseller kullanmaya özen gösterebilirsiniz.
➤ Hazırladığınız sunumu arkadaşlarınızla paylaşınız.	➤ Arkadaşlarınızın görüş ve önerilerini alabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Engellilerin topluma kazandırılmalarının önündeki en ciddi sorunlardan birisi, içinden geldikleri sosyoekonomik kesimin bir bütün olarak yaşadığı
..... ve gelir dağılımı sorunudur.
2. Bozuk yüzeyli yaya yolları, engelli bireylerin karşılaştığı olduğu
..... sorunudur.
3. Çağdaş eğitim anlayışında, de diğer bireyler gibi ilk, orta ve yükseköğrenim olanaklarından yararlandırılmalıdır.
4. Yetişkin engelliler için örgün ve yaygın eğitim olanakları son derece
.
5. Engellilerin eğitiminde görevli
meslek/hizmet içi eğitimlerine de gereken önem verilmelidir.
6. Rehabilitasyon programına başlama programın başarı şansını etkileyen en önemli etkenlerden biridir.
7. Engelliler için geliştirilecek rehabilitasyon programlarına katılım konusunda da ilkesi çok önemlidir.
8. Engelli olan bir birey, ve kabul edilmelidir.
9. Engellilerin yeterli eğitim ve rehabilitasyon yoluyla nitelik kazanmaları ve kazandıkları bu nitelikleri üretken bir biçimde kendileri ve içinde buldukları toplumun yararına sunmaları engellilerin sorununu tamamıyla sona erdirmeye önemlidir.
10. Engelli birey ve ailelerinin eğitim, rehberlik ve rehabilitasyon sorunu tüm yakından ilgilendiren bir durumdur.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. () Engelli bireylerin her yönden gelişerek etkin ve üretici insanlar olarak toplumsal yaşama katılmalarının sağlanması çağdaş sosyal politika çizgisinin bir boyutudur.
2. () Doğuştan ve sonradan olma nedenlerle yaşanan engellilik durumu, işlev ve organ kayıplarına bağlı olarak yaşam kalitesini temelden etkiler.
3. () Engelli bireylerin yaşamı sürdürme, bakılma, korunma, eğitim, gelişme, katılım olanakları sınırlı değildir.
4. () Engellinin yaşam kalitesini arttırmak engelli bireyleri toplumdan soyutlamaktan geçer.
5. () Engelli bireylerin öznel yaşam koşulları, sosyokültürel göstergeleri ve yaşam olaylarını içerir.
6. () Engelli bireyin eğitim düzeyi ve meslek durumu ekonomik yaşam koşullarını belirleyen göstergelerden bir tanesidir.
7. () Engellinin kendi durumunun ve yaşamının farkına varması, anlaması, başkalarının yaşamını görmesi, ortak ve farklı yanları anlaması, yaşamı paylaşması ve dayanışma çabasına yönelmesi gibi faktörler kişisel yaşamın gelişmesini sağlayıcı etmenlerdir.
8. () Engelli birey kendine özgü karakteri ve kişiliği olan bir birey gibi değil, bir engel grubunun temsilcisi olarak görülmelidir.
9. () Zorunlu eğitim herkes gibi engellileri de kapsmalıdır.
10. () Fiziksel çevrenin tasarlanması ve yapılandırılması süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve örgütlerinin katılımı çok önemli değildir.
11. () İyi bir rehabilitasyon programına, tanılama sürecini takiben mümkün olan en erken sürede başlanmalıdır.
12. () Yaralanma ve hastalık sonrası kişilerin rehabilitasyonunda engel durumunun ortadan kaldırılması her zaman mümkündür.
13. () Rehabilitasyon programının kapsamında eğitim, danışmanlık, bireysel kapasitenin artırılması, değerlendirme, rehberlik gibi konular yer almaktadır.
14. () Uygulanan rehabilitasyon programlarının değerlendirilmesinde engellilerin ve ailelerin görüşleri dikkate alınmamalıdır.

15. () Engellilerin onurlu bir yaşam sürebilmeleri için kendi kendilerine yeten bireyler olmaları çok önemlidir.
16. () Özel eğitimde aile eğitimi, modern eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.
17. () Ailede engelli bir çocuğun doğumu, diğer aile bireylerinin yaşamlarını, duygularını, düşünce ve davranışlarını olumlu yönde etkileyen bir durumdur.
18. () Engelli bireyi aşırı derecede korumaya çalışmak, daima yanında bulunup isteklerine karşılık vermek, duyulan suçluluğu azaltmak için her istediğini yerine getirmek ona iyilik yapmak değildir.
19. () Engelli bireyler, fiziksel ve ruhsal işlevlerinde bir bozulma ya da eksiklik olsa bile uygun bir eğitim ve rehabilitasyondan geçirildikleri zaman çalışabilirler, üretime katılabilirler.
20. () Engellilerin çalışacağı ortamların onların gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanıp yapılması ulaşım sorunlarının giderilmesi açısından çok önemlidir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1 CEVAP ANAHTARI

1	D
2	Y
3	D
4	D
5	Y
6	D
7	Y
8	Y
9	D
10	Y

ÖĞRENME FAALİYETİ-2 CEVAP ANAHTARI

1	Yoksulluk Sorunu
2	Ulaşım
3	Engelli Bireyler
4	Sınırlıdır
5	Meslek Elemanlarının
6	Süresi
7	Eşitlik
8	Yapabildikleri/ Yapamadıklarıyla
9	İstihdam
10	Toplumu

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	D
2	D
3	Y
4	Y
5	Y
6	D
7	D
8	Y
9	D
10	Y
11	D
12	Y
13	D
14	Y
15	D
16	D
17	Y
18	D
19	D
20	Y

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- ADİL Nevzat, **Körlerin Mesleki Rehabilitasyonu**, Görme Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayını, Ankara, 1997.
- ARIKAN Çiğdem, **Türkiye'de Görme Özürlü Kadınlar Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri**, Körler Federasyonu Yayını, Ankara, 2001.
- Başbakanlık Özürlüler idaresi Başkanlığı, **Özürlüler ile İlgili Mevzuat**, Ankara, 2002.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, **Birleşmiş Milletler Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar**, 20 Aralık 1993 Tarih, 48. Toplantısında 48/96 Sayılı Kararı.
- İÇLİ Turhan, Eyüp DOĞAN, Kasım KARATAŞ, **Görme Özürlüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri**, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları, Körler Federasyonu Yayını, Ankara, 2001.
- KARATAŞ Kasım, **Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Sorunu**, Sosyal Hizmet Sempozyumu, 1996.
- KARATAŞ Kasım, **Genç İşsizliğinin Psikososyal Sonuçları**, Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın Organı, Nisan-1996.
- KARATAŞ Kasım, **İnsan Hakları Açısından Özürlülerin İstihdamı**, Görme Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayını, Ankara, 1997.
- **Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ankara, 2001.

KAYNAKÇA

- ADİL Nevzat, **Körlerin Mesleki Rehabilitasyonu**, Görme Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayını, Ankara, 1997.
- ARIKAN Çiğdem, **Türkiye'de Görme Özürlü Kadınlar Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri**, Körler Federasyonu Yayını, Ankara, 2001.
- Başbakanlık Özürlüler idaresi Başkanlığı, **Özürlüler ile İlgili Mevzuat**, Ankara, 2002.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, **Birleşmiş Milletler Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar**, 20 Aralık 1993 Tarih, 48. Toplantısında 48/96 Sayılı Kararı.
- İÇLİ Turhan, Eyüp DOĞAN, Kasım KARATAŞ, **Görme Özürlüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri**, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları, Körler Federasyonu Yayını, Ankara, 2001.
- KARATAŞ Kasım, **Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Sorunu**, Sosyal Hizmet Sempozyumu, 1996.
- KARATAŞ Kasım, **Genç İşsizliğin Psikososyal Sonuçları**, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın Organı, Nisan-1996.
- KARATAŞ Kasım, **İnsan Hakları Açısından Özürlülerin İstihdamı**, Görme Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayını, Ankara, 1997.
- **Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ankara, 2001.
- <http://www.tesyev.org/default.aspx?k=40&b=13>
- <http://www.bayar.edu.tr/~saykad/sunumlar2/bildiriler/BeyhanOzyurt2.pdf>
- <http://www.solplatform.org/archive/index.php?t-2401.html>
- <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ozurluyasam.htm>